

nu oorzaak
iel?"

ning in den
genwillig de
bod geeft?"

moelijkheden
in het leven
samen; van
graag iets

en:
voor het ge-
tikel, dat hij

dat af van
gaat.

als „zon-
e verkoper
voelen voor

ag. Maar nu
om daarmee
sodat hij de
ag in café's
akkerd thuis

slijkheid dat
en verkoper
geen fietsen

doen onmo-

et gaat over
en aard is,
zondedient.
lectuur.

le verkoper
verantwoor-
t zou dwaas-
den regel
ndig gebruik
l zou de ver-
sbben in de

mij schreef,
ook wel; de
vraag: welk

ien als iets,
kan worden;
thende opinie
lat kaartspel
och niet zoo
ook wel een

moet ik mij
der ons volk
ik, vrij, naar

tte de vraag
maatstaf moet
aard is, dat

verkoop?"
slijkheid kan
lijke moeilik-

er in dezen
eel gemakke-

ngaat, daarbij
zoeken in het
en, wat men
tan doen.

bende opinie
ler meer, be-
zijn daartegen

moe, naar het
gehouden.

f te vragen:
t op de broe-
ebben in de

houding, ook
te zien, ia de
en zonde zou
de onmogelijk
mijn houding

en men zie
lenen zich er
zwijgen op te
waarvan men
die men voor

s moet laten
nder bezwaar
om anders te
t God draagt

Ik wil eerlijk
redeneering:
kopen, feite-
ad om zogen
s om aan de

ijven lijkt mij
wel, dat het
dan het wel

is doen; maar ik zou de winst wel willen hebben en hoe ontsnap ik nu aan mijn consciëntie." Als dat zoo is, dan zeg ik: „niet doen, broeder, niet doen; houd vrede met God". Daardoor kan iemand wel eens iets weigeren te leveren, waarvan een ander zegt: „wat een onzin"; maar dat hindert niet. Het is duizend maal beter schade in zijn portemonnaie te lijden, dan onvrede in zijn hart te hebben. De maatstaf voor ons leven moet niet zijn het negatieve: „wat moet ik laten, hoe ver kan ik gaan om mij niet te bezondigen?" De maatstaf moet zijn, ook in den handel: „hoe kan ik God dienen?" En waar die vraag over het hart heerscht, daar komen wij de moeilijkheden wel te boven.

Wat nu de onderhavige zaak: „het verkoopen van speelkaarten" betreft, — ik voor mij zou zeggen: „begin daar niet mee".

Men kan, zooals dat tegenwoordig wel gedaan wordt, zwaarwichtig gaan redeneeren over het al of niet geoorloofde van kaartspel, het lijkt mij toch onweersprekelijk, dat het geen vooruitgang zou beteekenen, wanneer het kaartspel in onze kringen inburgerde. Behalve het niet te ontkennen feit, dat het hier voor een goed deel toch gaat om hazardspel met al de bezwaren daaraan verbonden, is het ook zóó, dat kaartspel, eenmaal in het leven ingedragen, het groote gevaar meebrengt, dat het leven er door veroppervlakkigd wordt. Voor het kaartspel wijkt het goede boek, het ernstige gesprek; zelfs zal menigeen, die sterk door een spel als dit geboeid wordt, niet gering in de verzoeking komen, om zijn werk, zijn studie of voor in den steek te laten. Wij hebben niet veel met Schopenhauer op, maar wij doen wel goed met naar hem te luisteren als hij zegt: „Het kaartspel is het bankroet van gedachten". Het komt mij voor, dat er geen enkele reden voor bestaat in dezen af te wijken van de zede der vaderen; wel het legendeel. Daarom ook niet meewerken door verkoop van kaarten aan het doen inburgeren van dit spel in onze kringen. De winst daardoor gemaakt is te duur verkregen.

D. v. D.

UIT DE HISTORIE

Groote Tudor-Figuren.

(Schetsen uit den tijd der Reformatie in Engeland en Schotland.)

II.

De „Nieuwe Monarchie".

Het einde van de burgeroorlogen van de Hoode en Witte Roos beteekende voor Engeland feitelijk het einde der Middeleeuwen.

Gedurende die feodale oorlogen, waarin de baronnen elkanders bloed en dat hunner volgelingen bij stroomen vergoten, de vreedzame burgers terroriseerden, maar intusschen hun eigen prestige vernietigden, was, mede daardoor, de tijd zijn ontwikkelingsgang gegaan, en begonnen de eerste voorteekenen van een nieuwe orde van zaken zich te vertoonen.

De derde stand werkte hard, niestegenstaande alle onrust en troonswisselingen, en nam door handel en bedrijf steeds in betekenis toe. De boekdrukkunst, op het vasteland uitgevonden, was door Caxton, die in de rijke koopstad Brugge had gewerkt, uit Vlaanderen in Engeland ingevoerd, en terwijl de Rozenoorlogen met al hun onrecht en onderdrukking wild woedden, was de *Morte Darthur* van Sir Thomas Malory gedrukt, waarin bijeenverzameld waren de legenden van den mythischen Koning Arthur en zijn Ridder van de Ronde Tafel, die uittrokken om onderdrukkers te straffen en onrecht te herstellen.

De boekdrukkunst bracht kennis binnen het bereik van den dorden stand, en verhoogde daardoor zeer de kracht van dien stand die in belangrijkheid rees naarmate de adel zichzelf vernielde.

Die derde stand wenschte eindelijk rust, en vond die onder den scepter van den overwinnaar van Bosworth, den eersten Tudor-koning Hendrik VII (1485—1509). En steunende op dien dorden stand kon Hendrik VII, de door de woelingen der feodale oorlogen naar boven gestuwde kleinzoon van een avonturier uit Wales, de stichter worden van de „Nieuwe Monarchie", die, met haar bijna onbepaalde vorstelijke macht, aan de Tudors gelegenheid zou geven een beslissende rol te spelen in den nu aan den gezichtseinder lichten tijd der Renaissance en Reformatie.

Die „Nieuwe Monarchie" was in den geest van den tijd, niet alleen in Engeland, maar ook op het vasteland van Europa. Omstreeks dienzelfden tijd vestigden Ferdinand en Isabella haar in Spanje, waar straks Karel V de leiding er van op zich zou nemen. En Lodewijk XI, de „vos op den troon van Frankrijk", slaagde er in door list en bedrog den val te bewerken van zijn geduchten leemman Karel den Stoute van Bourgondië, en den grondslag te leggen voor de „Nieuwe Monarchie", met zoo goed als absolute koninklijke macht, in Frankrijk.

Dit alles beteekende — behalve in Duitsch-

land — het einde van de feodaliteit der Middeleeuwen, de vestiging van den eenheidsstaat met vrijwel absolute vorstelijke macht, en de afdaling van de heerschzuchtige leenmannen, voor wie de koning was geweest de „primus inter pares"¹⁾, de eerste onder zijns gelijken, tot een van den koning afhankelijk, en om diens gunsten bedelenden, hofadel.

Die „Nieuwe Monarchie" zou straks haar houding hebben te bepalen tegenover Renaissance en Reformatie.

Geen hereditaire rechten konden aan Hendrik VII blijvend den Engelschen troon verzekeren: zijn legitimiteit (de echtheid, namelijk, van zijn vaders geboorte) werd zelfs betwist.

Genialiteit, met het nastreven van grootsche idealen, zou zelfs noodlottig hebben kunnen worden voor Engeland, zoo oordeelt G. H. Williams in zijn artikel over Hendrik VII in *The Great Tudors*, een juist (1935) verschenen werk, waaraan ik meermalen iets zal ontleenen bij mijn bespreking van den Tudor-tijd. Genialiteit en hooggestemd idealisme had kunnen leiden tot gewaagde experimenten, die Engeland opnieuw zijn rust en Hendrik zijn kroon hadden kunnen kosten.

En wat Engeland, wat de kern van Engeland, dat is de derde stand, verlangde, was immers: rust.

Die derde stand bestond uit de yeomen, d. i. de eigenerfde boeren, de kleine landeigenaren, en de burgerij der steden, vooral van het steeds machtiger en rijker wordende Londen.

Anders dan in Spanje, waar de burgerij altijd is achtergesteld bij geestelijkheid en adel, ook anders dan in Frankrijk, waar de derde stand pas door het bloed en de tranen van de Groote Revolutie heen zijn gerochte plaats verwierf, — anders dan in deze landen, zeg ik, steunde de „Nieuwe Monarchie" in Engeland in den grond der zaak — al leek het uiterlijk nog niet direct zoo — van het begin af eigenlijk al op den dorden stand, wat de Tudors ook goed zagen, maar door de hen opvolgende Stuarts niet begrepen werd: voor deze dwaling en voor zijn tirannie in kerkelijke zaken moest Karel I ten slotte boelen met zijn leven, en zijn zoon Jacobus II met het verlies van Engeland voor hemzelf en zijn huis.

Hendrik VII was een „roi bourgeois", een „burgerkoning", niet alleen omdat hij feitelijk steunde op den dorden stand en diens belangen bevorderde door den vrede te handhaven en b.v. een handelsverdrag te sluiten met Filips den Schoone, den heer der rijke Nederlanden, maar ook in zooverre, dat hij met de city-magnaten overtuigd was van de macht van het geld, dat aan het einde der Middeleeuwen een steeds belangrijker rol begon te spelen.

De koning zag heel goed in, dat, als hij geld had, hij zich onafhankelijk zou kunnen maken van het Parlement, en tevens zijn onderdanen zou behagen, omdat hij dan zooveel mogelijk hun beurs met rust kon laten. Zijn politiek in dit opzicht is te vergelijken met die van Caesar Augustus, ook in vele opzichten een middelmatig man als Hendrik VII, maar die als deze iets dat aan 't geniale grensde vertoonde in een zuinig en doelmatig beheer der goudmiddelen en in het handhaven van den vrede des rijk, waardoor hij Rome, dat als Engeland, rust verlangde na de burgeroorlogen, niet alleen die rust kon geven, maar ook de belastingen laag kon houden.

Hetzelfde nu kan gezegd worden van Hendrik VII. Ook hij was, als Augustus, een vredesvorst. Hij handhaafde den binnenlandschen en buitenlandschen vrede, wat den laatste betreft uitgezonderd één onvermijdelijke veldtocht in Frankrijk, die echter kort en onbeteekenend was, maar niettemin zeer voordelig voor den Engelschen koning eindigde, voordeliger dan het avontuur van Varus in het Teutoburgerwoud voor Augustus afliep.

En wat aangaat den binnenlandschen toestand: hier lag het terrein, waar Hendrik zijn bronnen van inkomsten kon vinden.

Augustus had sterk gestaan, doordat na den val en dood van Cleopatra het rijke Egypte zijn persoonlijk eigendom was geworden.

Hendrik had zoo iets niet. Hij moest zichzelf bronnen van inkomsten scheppen. Hij deed dit zóó, dat de handhaving van den binnenlandschen vrede, inplaats van hem geld te kosten, een rijke bron van inkomsten voor hem werd.

De Rozenoorlogen waren ten einde, en over het geheel was er na den slag bij Bosworth vrede in Engeland. Maar toch was er zoo nu en dan, zoo hier en daar, natuurlijkerwijze nog wel een stuiprekkinkje. Het was niet te verwachten dat de wilde baronnen met hun wetteloze volgelingen, die zoo lang van roof en afpersing hadden geleefd, met één tooverslag tot rust en kalmte waren gebracht.

Avonturiers als Perkin Warbeck, de zoon van Jehan de Werbecque, een arme burger van Doornik in Vlaanderen, trachtten van die na-deiningen der vijftiende-eeuwsche beroeringen gebruik te maken om hun slag te slaan. Deze Perkin Warbeck b.v.

1) Deze „pares", gelijken van den vorst, werden in Frankrijk „pairs" van het rijk genoemd, in Engeland „peers": het Hoogerhuis, waarin de Engelsche adel zitting heeft, heet nog altijd, behalve „House of Lords", ook wel „House of Peers".

gaf zich uit voor Richard van York, een der in den Tower vermoorde zoonjes van Eduard IV, en hij werd zelfs als pion op het schaakbord der buitenlandsche politiek vooruitgeschoven door Karel VIII van Frankrijk, door Margaretha van York, de weduwe van Karel den Stoute, zijn z.g. tante, door Jacobus IV van Schotland, en zelfs door Keizer Maximiliaan, vader van Filips den Schoone, die hem te Weenen ontving als Koning Richard IV van Engeland. Hij viel eindelijk in handen van Hendrik VII, legde een volledige bekentenis af, en werd tenslotte opgehangen, nadat hij getracht had uit den Tower te ontsnappen.

Maar met de deelnemers aan deze en andere pogingen tot het verwekken van onlusten, handelde Hendrik in den regel anders. Het was hem niet om hun hoofd, maar om hun bezittingen te doen. Hij liet hen borgtochten en schuldbrieven teekenen, waardoor hij hen in zijn macht kreeg, en zich een rijke bron van inkomsten schiep. Vele dier papieren zijn bewaard gebleven.²⁾

Daarbij kwam 's Konings zuinig en wijs beheer der geldmiddelen. Hij was feitelijk zijn eigen minister van financiën, en richtte het bestuur er van op modernen voet in. Dit is zijn groote bijdrage tot den modernen regeeringsvorm in Engeland, na het financieel loven van de hand in den tand, zooals de vorsten der Middeleeuwen dat konden.

Hendrik werd de rijkste vorst der Christenheid, en liet zijn zoon Hendrik VIII een goed gevulde schatkist na.

En het Parlement had hij slechts enkele keeren behoeven samen te roepen, zoodat hij bijna absoluut kon regeeren.

Hendrik is vaak van vrekkerigheid beschuldigd. Maar ton onrechte. Hij was alleen maar zuinig. Ten opzichte van zichzelf en de koninklijke familie en de hofhouding was hij allesbehalve schiel.

Ook dit was wijs beleid. De zwerver, die in zijn jeugd verborgen gehouden had moeten worden en zelfs naar Bretagne had moeten vluchten omdat zijn leven bedreigd werd, en over wiens afkomst een schaduw lag, wilde het koningschap opvoeren tot iets uitzonderlijks. Niet de eerste onder zijns gelijken wilde hij zijn, maar hoog en onaantastbaar moest de koning tronen boven zijn onderdanen, ook boven den tot dusver zoo machtigen adel, die meenden over de kroon te kunnen beschikken: had niet één hunner, de Graaf van Warwick, in de Rozenoorlogen den veelzeggenden bijnaam van „Koningmaker" verworven?

Tot die verheffing van het koningschap moest ook meewerken uiterlijke pracht. Daarom wilde hij, dat zijn hof luisterrijk zou zijn, en Spaansche en Italiaansche gezanten getuigen in hun briefwisseling van den rijkdom en den grootschen stijl waarin de Koning en de Koningin en het heele hof gekleed gingen en leefden.

Zoo hief Hendrik het koningschap in Engeland op uit zijn diepe vernedering, en maakte het machtig en groot. En hij verhiel Engeland in de oogen van het buitenland van een vierderangstot een eersterangs mogendheid. Zijn eerocht werd bevestigd door het huwelijk, eerst van zijn oudsten zoon Arthur, en na diens dood van zijn tweeden zoon Hendrik (den lateren Hendrik VIII) met Catharina van Arragon, de dochter van de machtige „Katholieke Koningen" Ferdinand van Arragon en Isabella van Castilië, wier oudste dochter Johanna getrouwd was met den erfgenaam der Habsburgers en Bourgondiërs, Filips den Schoone der Nederlanden. Hendriks dochter Margaretha Tudor huwde (dit was na het Warbeck avontuur) met Jacobus IV van Schotland, uit het huis Stuart, waardoor de grondslag werd gelegd tot de latere vereeniging van Engeland en Schotland.

Dusdanig was de positie van het Engeland der „Nieuwe Monarchie", dat den tijd der Reformatie tegenging.

De andere beweging der geesten van dezen tijd, die we Renaissance noemen, was in Engeland reeds begonnen tijdens Hendrik VII.

Hoe stond Hendrik daar tegenover?

Hij was een *devoot Boomsch-Katholiek*, wiens grootste schatten waren een stukje van het Heilige Kruis, en een been van St. George (St. Joris), den beschermheilige van Engeland.

En met de Renaissance heeft hij slechts zijdelings te maken.

Maar hij heeft den weg gebaad voor de Renaissance door de voorwaarden te scheppen waaronder zij kon tieren: vrede en rust en toenemende welvaart, terwijl hij zijn zoon Hendrik een zoo zorgvuldige opvoeding deed geven, dat diens lust tot studie werd geprikkeld en bevredigd, en hij later als Hendrik VIII genoeg geestverwantschap met de leiders der Renaissance had, om hun streven te begrijpen en te waardeeren, en als hun beschermer op te treden.

Dat ook tijdens Hendrik VII de Renaissance-beweging reeds belangrijk was in Engeland, blijkt uit een brief van Erasmus, in 1499 van uit Londen geschreven aan Robert Fisher in Italië, waaruit Williams de volgende woorden aanhaalt:

„Nu", zal je zeggen, „hoe bevalt ons dierbare Engeland?" Als je ook maar eenig vertrouwen hebt op

2) Dit laatste zeg ik op gezag van G. H. Williams. Ik heb ze zelf niet gezien.

mijn woord, beste Robert, geloof mij dan hierin, dat niets mij ooit zoo goed bevallen is. Ik vond het klimaat hier zoo buitengewoon zacht en gezond, en ontmoette zooveel beschaving en eruditie, niet van de afgezaagde, alledaagsche soort, maar diepzinnig, nauwkeurig en klassiek, zoowel in het Latijn als in het Grieksch, dat ik nu niet langer zucht om in Italië te zijn behalve eenvoudig om het eens te bezoeken. Wanneer ik mijn vriend Colet hoor, schijn ik te luisteren naar Plato zelf. Wie bewondert niet in Grocyn zijn absolute meesterschap over de wetenschappen? Welk oordeel is scherper, verhevener of grondiger dan dat van Linaere? Heeft de natuur ooit een minzamer, aangenamer of gelukkiger karakter geschapen dan dat van Thomas More? Maar waartoe zou ik de anderen de revue laten passeeren? Het is eenvoudig wonderbaarlijk wat een wijd-uitgebreed en dicht gewas van klassieke literatuur hier bloeit. . . ."

De door Erasmus genoemde leiders der Engelsche Renaissance, met name Colet en Thomas More, zullen nog nader ter sprake komen.

J. VELDKAMP.

De Reformatie in de Classis Neder-Veluwe 1592-1620.

IV.

Bestuur en beheer. Elke plaatselijke kerk is een éénheid, en de wijze waarop thans in de 20ste eeuw de kerk bestuurd en hare goederen beheerd worden heeft de oude kerk nooit gekend. Dit gereformeerde beginsel, oftewel de eigenlijke praktische toepassing, is van de laatste halve eeuw, en in dat tijdsbestek door de vrije-kerk-idee pas goed toegepast en consequent doorgevoerd.

Toen de verschillende kerspels tot de Reformatie toetraden, poogde de Classis overal kerkeraden aan te stellen, en waar die behoefte uit de Gemeente zelf opkwam zoo men het noemde „een besloten kerckenraed" te mogen hebben, deed de Classis direct via de deputaten stappen om daartoe te komen.

Nu meene niemand, dat zoo'n kerkeraad ook direct de beheerszaken over de kerkelijke goederen in handen kreeg. Deze berustten gelijk vóór de Reformatie bij „kerkmeesters". Tijdens den Pastoor werden die kerkmeesters gelijk nog heden bij Rome door hem voorgedragen aan den Bisschop en die doet de benoeming. Maar in parochies waar het recht om een pastoor aan te stellen berustte bij een Graaf of Hertog van een Landschap, ging het met de benoeming van Kerkmeesters ook weer anders. Meestentijds werden, althans in Gelderland, de kerkmeesters door de Overheid benoemd, en ditzelfde idee zat in 1821 voor, toen de Maire (Schout of Burgemeester) de eerste notabelen beeedigde op de Gemeentehuizen. (In een Hervormde Gemeente zijn notabelen, thans door de mandidmaten gekozen, een college dat Kerkmeesters of Kerkvoogden kiest.) De Kerkmeesters stonden meer in contact met de burgerlijke Overheid dan met den Kerkeraad. Vandaar de vele klachten over de geheimzinnige boekhouding, die voor den Kerkeraad niet open en bloot lag, laat staan voor de Gemeente. De kerkeraden wilden op bijna alle plaatsen de pastorieën en kerkgebouwen repareren, doch konden jaren en jaren wachten. De kerkeraad had alleen maar te wenschen, niets te besluiten. Moest er iets gedaan worden, als b.v. in de vroegste periode na 1592 beelden uit de kerk verwijderen, dan gebeurde het als te Oene en Vaassen, dat de kerkmeesters het (tot 1621) weigerden. In dezen had de Schout bijna alles in handen. Kerk en Staat was één. Wat de gereformeerde kerk verbodde, handhaafde nog geruimen tijd de R.K. overheid. Maar ook toen die overheid ómgang, bleef de gescheidenheid nog gehandhaafd. De kerkerekening werd gedaan op het Gemeentehuis voor den Schout, bewijsbaar tot in de 18e eeuw. De ambten en bedieningen waren in zekeren zin Overheidsambten. Deze betaalde de predikanten, de kosters en soms ook de organisten. Pas met de Fransche Revolutie zijn deze dingen gewijzigd en na de Doleantie is finaal met het oude systeem afgerekend, hetgeen vele archieven ons duidelijk leeren.

Bovendien was de oude gereformeerde kerkeraad ook ten opzichte van de Diaconie aan handen en voeten gebonden. Zoo moesten Diakenen altijd vergunning van den Schout hebben om een collecte in te voeren, en om een ondersteuning te beëindigen.

Dat was onze oude Geref. Kerk!

Er zijn echter ook andere voorbeelden, die verband houden met de verschillende gewestelijke wetgeving, maar een feit is, dat het gereformeerde beginsel van kerkregering pas een halve eeuw in praktijk is gebracht, en geen wonder, dat sommigen dit neocalvinistisch noemen. We mogen blijde zijn met de verlossing van Overheids-inmenging. Vroeger moest het Hof eerst het programma zien der Synodale vergadering, en het is geschied dat zij het niet belangrijk genoeg vond (om de kosten), zoodat de vergadering niet doorging.

Maar aan den anderen kant moeten wij ook billijk deze zaak beoordeelen. Zonder Overheidsmaatregelen waren de Pastoors ook niet afgezet en de goederen overgegaan. De Acta spreken van de Overheid als „voedsterheeren der kerk". Zoo

zijn de dingen langzaam gegroeid en werden de kerkgebouwen, eertijds aan een heilige gewijd, nu bestemd en „gewijd" aan den dienst van Gods heilig Woord.

Vaassen. G. VAN DER ZEE, Herv. pred.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Publieke Armenzorg en Diaconie. 1)

I.

Goethe heeft eens geschreven:

Ach, was ich weisz kann jeder wissen — mein Herz hab' ich allein.

Die uitspraak had niet op de armenzorg betrekking. Maar ze geldt toch ook, ja vooral, voor deze zorg.

Armenzorg is een zaak van het hart. Men kan geven uit velerlei motief. Fatsoensdrang, mode, ijdelheid, openbare orde, het zijn alle motieven, die soms bij de armverzorging een rol spelen. Maar waarachtige armverzorging is onbestaanbaar zonder een diepe gemoedstoon, die en bij den gever, en bij den gever, die den steun uitrekt, moet bestaan. „Die Seele der Armenpflege ist die Pflege der arme Seele" (Amelie Sieveking).

Wie armenzorg beoefent en niet eigen ziel in dit werk legt en de ziel van den noodlijdende zoekt, blijft aan de oppervlakte staan en ontleent aan zijn arbeid de groote beteekenis, die deze en voor den gever, en voor den armverzorger, en voor den noodlijdende, en ten slotte ook voor de geheele samenleving heeft.

Dit geldt eigenlijk voor alle armverzorging. Zoo-vel voor de humanitaire philanthropie als voor die, welke in naam van Christus als de barmhartige Hoogepriester beoefend wordt. Doch het spreekt wel vanzelf, dat deze diepe gemoedstoon in zeer bijzondere mate moet bestaan bij de christelijke armverzorging, hetzij deze van de kerk, van christelijke vereenigingen of van familieleden, vrienden of bekenden uitgaat. Christelijke armverzorging is nog iets meer, nog iets hoogers dan het verleenen van stoffelijken bijstand. Het is, moet zijn althans, een daad des geloofs, een getuigenis van liefde voor den Schepper en om Zijntwil voor den naaste; een uiting van het hart, dat van liefde voor en geloof in Christus is ontbrand. En wanneer men aldus de zaak stelt — en zoo behoort zij onderzijds gesteld te worden — dan gevoelt men dat de ware armenzorg niet in een theorie, een geleerd betoog kan worden samengevat en aan anderen kan worden medegedeeld.

Alle pogingen om langs didactischen weg tot een goede armverzorging te komen moeten zonder meer falen. Noodig is vóór alles doorwerking van Gods Geest in de harten zoo van gevers als armverzorger, waardoor het heilig vuur gebracht wordt op het altaar der offervaardigheid.

Niettemin juich ik het toch toe, dat heden het onderwerp armenzorg op de agenda is geplaatst.

Want al laat de charitas zich niet uitsluitend langs den weg van redeneering mededeelen, armverzorging eischt, vooral in den tegenwoordigen tijd, kennis, die zich wel laat mededeelen; kennis van de beginselen; kennis ook van de maatschappelijke omstandigheden, waarin de armverzorging wordt beoefend. En waar nu ten aanzien van die kennis Goethe's woord „Was ich weisz kann jeder wissen" van toepassing is, hoop ik omtrent die beginselen en omstandigheden iets te kunnen mededeelen, hetwelk u wellicht later, wanneer ge zelve met de praktijk van het diaconaat in aanraking komt, zal kunnen te pas komen.

Laat ik dan mogen beginnen met iets te zeggen over den huidige stand van het vraagstuk der publieke en diaconale armenzorg.

Om u eenig inzicht te geven in de huidige beteekenis van dit vraagstuk meen ik niet beter te kunnen doen dan u een enkel cijfer te noemen, nl. het totaal van den financiëlen last van de armenzorg en werkloozenzorg, die van de overheid, de kerken en armenzorgvereenigingen uitgaat. Dat totaal was in 1932 (het laatste jaar, waarvan de officiële statistieken verschenen zijn) ruim 236 miljoen. Dat wil zeggen, per hoofd der bevolking werd dat jaar rond f 30 voor armenzorg en werkloozenzorg uitgegeven. Na 1932 zijn in het algemeen de steunbedragen ten behoeve van werklozen en andere behoeftigen wat verlaagd. Maar de omvang van den nood is nog grooter, zoodat ik niet heel ver de plank zal missen, wanneer ik zeg, dat ook thans nog door ons volk ongeveer 236 miljoen wordt opgebracht. En daarbuiten vallen dan nog de giften, die rechtstreeks door bloedverwanten, vrienden of andere betrekkingen worden verleend, hetgeen door bedelarij wordt opgehaald e.d.

1) Referaat, gehouden op den socialen dag van de Theol. School te Kampen, April 1935.

Wat doen nu de kerken aan de armverzorging, voorzover uit de cijfers blijkt? Dat blijkt niet zoo heel weinig, wanneer we bijvoorbeeld den huidige toestand vergelijken met 25 jaar geleden. In die periode zijn de armenzorgsuilgaven der kerken (Ned. Herv., Geref. Kerken, R.-K. Kerk enz.) met circa 100 pct. toegenomen. Doch vergeleken bij hetgeen de overheid uitgeeft is het resultaat der vrijwillige offervaardigheid maar gering. In 1932 werd door kerken en particuliere instellingen tezamen rond f 27.8 miljoen, d.i. dus slechts ruim een achtste deel van het totaal der armenzorgs- en werkloozheidsuulgaven opgebracht. En dan moet u nog bedenken, dat van die f 27.8 miljoen, naar sommigen aannemen, nog ongeveer een derde afkomstig is van de renten der kapitalen in het bezit van de Herv. en R.-K. diaconieën en particuliere vereenigingen.

Bij een dergelijke verhouding lijkt de beteekenis van de kerkelijke armverzorging verdwijnend klein. Hare stoffelijke middelen zijn beperkt, hare armverzorger zijn geen geroutineerde beroepsmensen, geen bekwame deskundigen, zooals er zoovele aan publieke instellingen verbonden zijn, maar als regel zeer eenvoudige broeders, die naast hun beroepsarbeid in een luttel aantal uren het diaconale werk moeten verrichten; die gewoonlijk slechts enkele jaren in het ambt zijn en wier kennis en ervaring omtrent het ambtelijke werk zeer beperkt is.

Neen, indien we de financiële middelen en de hulpkrachten der overheid plaatsen tegenover de middelen der kerken, dan ziet het er voor de kerkelijke armverzorging niet zoo rooskleurig uit.

En toch we behoeven niet te versagen. Het geloof, de hoop en de liefde, die den arbeid der kerken dragen, zullen ook het diaconale werk in stand houden en tot zegen van de maatschappij stellen. Maar dan is m.i. tweërlei noodig, n.l. te een duidelijk afbakening van het terrein der kerkelijke armverzorging t.o.v. de overheid en de maatschappelijke zorg; en 2e een nauwgezet in acht nemen van de beginselen der diaconale armverzorging op het terrein van den arbeid der kerken.

Over deze punten wil ik enkele opmerkingen in het midden brengen.

Willen we komen tot een juiste begrenzing van de taak van de diaconie, dan kunnen we niet onopgemerkt voorbijgaan de vraag, wat de taak is van de overheid en van de maatschappij.

Natuurlijk kan ik niet treden in breede staatsrechtelijke beschouwingen over de overheidstaak. Doch ik wil toch even naar voren brengen enkele onderdelen van die overheidstaak, die met ons onderwerp in verband staan.

Ik heb daarbij op het oog in de eerste plaats de economische politiek, vervolgens de sociale politiek en eindelijk wat de Duitschers aanduiden met het woord Wohlfahrtspflege, waarvan de Furzorge of de overheidsarmenzorg een onderdeel is.

De economische politiek, en hetzelfde geldt eigenlijk ook van de andere genoemde onderdelen van de overheidstaak, is een in beginsel beperkte zorg der overheid voor het economisch welzijn. Primair is de roeping, (die met name in antirevolutionaire en calvinistische kringen steeds op den voorgrond gesteld wordt en ook gesteld behoort te worden) van individuen, hoofden van gezinnen en bedrijven, van onderwijsinstellingen, van instellingen van kunst en wetenschap, en niet het minst van de kerken, om eigen zaken en de zaken van degenen, voor wie men verantwoordelijk is, naar eisch van Gods gebod en van eigen consciëntie te behartigen.

Dit scherp op den voorgrond stellen van een eigen roeping, een goddelijke roeping, van de maatschappij in haar verschillende individuen en instellingen plaatst ons tegenover het absolutisme van de totaalstaatsopvalling, die in beginsel de maatschappij in een alles omvattenden staat of gemeenschap doet opgaan. De socialist spreekt bij voorkeur van gemeenschap; de fascist of nationaal-socialist bij voorkeur van den staat. Doch beide hebben dit gemeen, dat ze maatschappelijke vrijheid en verantwoordelijkheid slechts bestaanbaar achten bij de gratie van den staat, d.w.z. voorzover en zoolang de machthebbers dit in het belang van de door hen begeerde volkseenheid wenschelijk achten.

Wat die staatsabsolutische eenheidsdrang op kerkelijk gebied beteekent, leert Duitschland en leert ook de geschiedenis der Afscheiding ten onzent. Doch tegenover dien eenheidsdrang plaatst wij ons principiëel met de belijdenis van de zelfstandige roeping, zoo van kerk als van individu en van de verschillende maatschappelijke instellingen, en met de leuze: zelfstandigheid in eigen kring.

Hieruit volgt onmiddellijk, dat de staatstaak niet anders dan beperkt moet worden opgevat en in hoofdzaak tweërlei omvat: vooreerst een controleerende taak in het belang der rechtshandhaving, en daarnaast een aanvullende gemeenschapstaak, voorzover de maatschappij, daaronder dan ook begrepen de kerken, bij het vervullen van hun roeping te kort schieten en het levensbelang der bevolking voorziening eischt.

Wanneer dan blijkt h...
ruim zal zijn
vervulling
schuld, hetz
ten of inter
schiet. Doch
naar a.r. be
overheid, h
blijven om
versterken
van de ma
ontwikkeld.

Ik wil dit
rein der ar
het in het b
deeld, on
ren, doch
kleding.
wordt ges
vulde ma
school kom
Doch het g
kleding is
overheidsli
de ouders
hun kinder
held gelred
hierdoor d
schaad en
verslapt. E
schoolvoed
strijd met

Opmerkingen

At en toe
vragen ant
dubbele do
en om vrag
nier in ons
moge ik er
strekt n
van vrag
van zulk ee
om zo te re
expres vrag
tijd te wint

Eén onze

„Ik ha
antwoor
persoonl
meene ge
Ik heb
En we
voldoend
doch niet

Tot zoove
ning juist
stemd voor
elke geme
maar één t
de tafel ku
zorgen dan
aan laatst
gang het aw
éénmaal ge
natuurlijk
Een zeer
ons gezin
wanneer h
schappelijk

Prof. Ku

De he
feit, dat
Institu
bij het C
sterdam
omdat d
beweerd
Reeds
billijk. I
degenen,
gezet, en
middel
Calvinis
dan erit
denking
hun bew
hun his
over Ca
denkbeel
Prof.
den van
Calvijn